

ARCHÍVUM

PSZICHOANALÍZIS ÉS EGYETEM, 1919

Az alábbiakban Szőke György bevezetőjével dokumentumokat teszünk közzé (Lévy Lajos és Sigmund Freud 1919-es írását), amelyek a magyarországi pszichoanalízis egyetemi oktatására vonatkozó tervek és elképzelések történetével kapcsolatosak. Érdekes párhuzamként közöljük továbbá Hans Liebermann-nak ugyancsak 1919-ben megjelent tanulmányát, amely a pszichoanalízis egyetemi oktatásának németországi bevezetését szorgalmazza (*a szerk.*).

Egy magyar nyelvű Freud-írás és környéke

1918-at írunk: jeles dátum ez a pszichoanalízis – és ezen belül a magyar pszichoanalízis történetében. 1918 szeptemberében ülésezett – Budapesten! – az V. nemzetközi pszichoanalitikus kongresszus, közvetlenül a világháború után. (Amelyről még nem tudhatták, hogy majdan *első* világháborúnak nevezik, nem sejtették a következőt, a *másodikat*.) „Az öt éves gyötrelmek, a kínszenvedések, éhségek, tisztátalanságok, mosatlan kezek és öntözetlen utcák (...) Hogyan lehetne engem meggyógyítani a totem-tabuval, amikor csak egy rokonom van a világon, a fájdalom? A mai napon kezdődő kongresszus tán feleletet ad majd a szenvedők kérdéseire” – írja ekkor Krúdy Gyula. (Ha feleletet nem is, egyfajta magyarázatot adott a kongresszus, mivel alapvetően a háborús neurózisok problémáival foglalkozott.) A Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület elnökének, Ferenczi Sándornak természetesen igen nagy szerepe volt a kongresszus lebonyolításában. De mellette ott találjuk Róheim Gézát, a későbbi világhírű etnográfust, aki analitikusként nem kevésbé volt kiváló, s Varga Jenőt is, aki pár hónap múltán a Tanácsköztársaság népbiztosaként, még később közgazdászként válik világszerte ismertté. A kongresszuson meghívottként jelen volt a később ismertté vált analitikusok közül Pfeiffer Zsigmond, Rényi Edit

(öt később Gyömrői Edit néven ismerik), a fiatalon elhunyt Révész Erzsébet. Hogy csak az irodalmi kapcsolatokat említsük: Rényi (Gyömrői) Edit József Attilát, Révész Erzsébet pedig Nagy Lajost kezelte – egyikük sem különösebb sikerrel. De jelen van a Főiskolai Pszichoanalitikai Egyesület ifjú elnöke, Litván József (nem mindennapi életútját érdemes nyomon követni önéletrajzában) és eme ifjúsági egyesület titkára, Klopstock Róbert, aki nem sokkal később Franz Kafka bensőséges barátja lett.

A hadak vége volt, s a kongresszus hivatalos elismerésben is bővelkedő hazai sikere megerősítette a törekvést, hogy – a világon elsőként – a pszichoanalízis egyetemi katedrához juthasson – Budapesten. Ennek érdekében (is) született meg Freud azon írása, mely a *Gyógyászat* című, igen magas színvonalú, elismert orvosi szaklapban jelent meg „Kell-e az egyetemen a psychoanalysisis tanítani?” címmel.

A rövid tanulmány mindmáig érvényes okfejtése szerint nem is annyira a pszichoanalízisnek van szüksége arra, hogy katedrához jusson, mint inkább fordítva: az orvostudomány, a többi természettudomány, de még a társadalomtudományok is nyernének a pszichoanalitikus szemlélet megismerésével. (Felejtsük el, hány évtizedig kellett várni, amíg a pszichoanalízis a magyar egyetemeken valamelyes polgárjogot nyert.) A *Gyógyászat* eme, 1919. március 30-i számának vezércikke is Freud írásával foglalkozik, utalva arra a számtalan tagadásra, félremagyarázásra, mely ekkortájt (mi már tudjuk, hogy később is) a pszichoanalízist kísérte, s meggyőző módon fejt ki a pszichoanalízis tudományos alapjait. A görög *lambda* betűvel szignált vezércikk íróját nem is olyan nehéz beazonosítani: Lévy Lajosnak, a magyar pszichoanalitikus egyesület egyik alapítójának tollából származik. Lévy kiváló belgyógyász volt: közeli barátja, egy időben kezelőorvosa is Freudnak. Majdan, a Ferenczi-émlékkönyvben, a *Lélekelemzési tanulmányokban* publikálja érvényét máig nem veszítő, briliáns, a pszichoanalízist közvetlenül alkalmazó tanulmányát „Mire figyeljünk szívbetegek anamnézisében?” címmel. „A tudattalan lelki folyamatok ismerete diagnosztikus tévedésektől, helytelen irányban való kísérletezésektől tarthatja vissza az orvost” – írja e munkájában Lévy Lajos. Befejezés-ként pedig: „Annak elbírálása, mikor milyen módszert kell választani, az orvosi megítélés kényes kérdése, ami csak a tudattalan lelki folyamatok pontos ismerete és mérlegelése alapján lehetséges.” Krúdy Gyulát is kezelte. „A régi századokban lehettek – írja róla Krúdy a *Purgatóriumban* – ilyen megnyugtató külsejű orvosok, akik pontosan tudták az életnek-halálnak titkát.”

A *Gyógyászat* eme számának megjelenése után nem sokkal – nem utolsósorban Freud írásának hatására – létre is jött Budapesten a pszichoanalízis világszerte első egyetemi katedrája, amelyet a jogos várományos, Ferenczi Sándor foglalt el. Nem sokáig. A rövid életű Tanácsköztársaság bukásával ez az egyetemi katedra is megszűnt. Mindez a nyári hónapokban történik: az érdeemi munkába még belefogni sem igen lehetett. Bécs nyáron is távol kerül Bu-

dapesttől, Budapest pedig a lehetőségtől, hogy a pszichoanalízis nemzetközi centrumává váljon.

Az említett Freud-írás arról nevezetes, hogy Freud egyetlen olyan műve, melynek sem német, sem angol eredetije nem ismert. A korábbi német összkiadások nem is tudtak róla: először az 1950-es években készült angol nyelvű teljes, kritikai kiadás közölte. Az angol szöveget a budapesti pszichoanalitikus iskola neves egyénisége, a Londonban élő Bálint Mihály vette egybe az egyedüli hitelesnek számító magyarral. Majd – Karinthy műfordítás-paródiáját idéző módon – Freud leánya, Anna Freud fordította angolból németre az 1960-as években megjelentetett német nyelvű összkiadás számára. Minden kiadásban azóta is egyedüli hiteles forrásként a *Gyógyászatban* megjelent írást tüntetik fel.

Feloldható-e ez a – részben filológiai, részben tudománytörténeti – rejtély? Ha hiteles bizonyítékokkal nem is, de egyfajta (racionálisnak és elfogadhatónak tűnő) hipotézissel rendelkezhetünk (E feltevés másokban is megfogant: erről két szakemberrel is beszélhettem: Nemes Líviával, illetve Erős Ferencsel.) Említettem már, hogy az írás megjelenésének időpontjában napirenden volt a budapesti pszichoanalitikus katedra felállítása, illetve vezetőjének, professzorának kinevezése. Ez utóbbi várományosa természetesen Ferenczi Sándor volt. Pontosabb körvonalakat ez a szándék már csak a Tanácsköztársaság alatt ölthetett. Az ügy sürgőssé vált, az összeköttetés (beleértve természetesen a postát is) Budapest és Bécs között egyre nehezekebb lett, az idő pedig haladt. Eme kényszerítő körülmények ismeretében nyúlt Ferenczi Sándor ahhoz a kényszermegoldáshoz, hogy ő maga – természetesen Freud tudtával és támogatásával – írja meg, és publikálja Freud neve alatt az igen komoly reputációval rendelkező *Gyógyászatban* ezt a kis tanulmányt, amelyben, miként olvashatjuk, többszöri utalás is található – kezdve az írás címével – a felállítandó katedra, illetve a pszichoanalízis egyetemi szintű oktatása szükségességére.*

Maga a Freud-írás pedig mai szemmel olvasva sem tűnik haszontalannak, illetve túlhaladottnak. Megszívlelendőnek annál inkább. Az alábbiakban Lévy Lajos vezércikkét és Sigmund Freud írását közöljük, megtartva az eredeti írásmódot.

Szöke György

---

* A Freud–Ferenczi levelezés alapján azonban valószínűnek látszik, hogy a *Gyógyászatban* megjelent cikk fogalmazványát Freud maga írta. Erre utal Ferenczi Sándor 1919. április 5-én írott levele amelyben Freuddal közli, hogy „Engedelmével (taktikai okokból) beillesztettem egy kis mondatot az Ön kis fogalmazványába a PszA oktatásról. Valahogy így: »A Psz.A.pszichóziskutatáshoz pszichiátriai részlegre volna szükség.«” (803 Fer, in: Freud/Ferenczi: *Levelezés* II/2. kötet, 230.).

[Lévy Lajos vezércikke]*

A pszichoanalízis alapítója szól ma olvasóinkhoz arról, vajjon szükséges-e e tudományos módszernek egyetemi előadása? Meggyőzően mutatja ki, hogy sem a pszichoanalitikus kutatás, sem az e módszerrel kezelés nem szorult eddig sem arra, hogy a szokásos egyetemi oktatás útján szerezzen magának híveket és avatott művelőket. Az eddig dívó egyéni oktatás és útmutatás bőven meghozta gyümölcseit. E módszer továbbra is megállná helyét. De az orvosképzésnek és egyéb tanulmányoknak is égető szüksége, hogy általános tájékoztatást nyerjenek a diákok arról, miben is van a pszichoanalízis lényege, mire használható fel mint kutató módszer? Német egyetemeken egyidőben folyt orvosi pszichológia előadása. Kiveszett, mert semmi olyat nem adott a hallgatónak és orvosnak, a mit a mindennapi élet feladatainak megoldásában felhasználhatott volna. Ha tekintetbe vesszük a pszichoanalízis kifejlődésének menetét és főképen azt, hogy egyetlen meggyőző megfajtását adja annak, a mit suggestio címén ösmerünk, úgy világos, hogy annak az orvosnak, ki gyógyeljárásaiban önismerni óhajtja a suggestio szerepét, tájékozva kell lennie a pszichoanalízis eddigi megösmeréseiről. A pszichiaternek azonban többre van szüksége.

Már multkor utaltam arra, hogy a mostanában lábrakapó elmekórtani jellemtan, mely elmebeteg egyének sajátos jellemvonásait akarja egybefoglalni és törvényszerűségeit felkutatni, semmi egyéb mint felületes, ügyetlen alkalmazása a pszichoanalízis megösmeréseinek. Valami dogmatikus, mely nem törekszik minden egyes eset mélyben rejtő individuális tényezőinek kikutatására. A «vad» analysis egyik fajtája. Ép oly veszedelmes, mint a másik igen elterjedt formája. Néhány hónap előtt fiatal özvegy asszony panaszkodott egyik karjában fellépő igen heves fájdalmakról, melyek főleg éjjel kineznek. Vizsgálata neuritist derített ki; a beteg viselkedése, milieuje arra indított, hogy jódkálival tegyek kísérletet. A neuralgia igen hamar elmúlt. Beszélgetések közben kiderült, hogy előttem egyik kiváló idegorvosunk is látta, ki rövid társalgás után gyógyszernek a férjhezmenést ajánlotta. Az csak természetes, hogy e tudós collega a pszichoanalízis szigorú bírója és ádáz ellensége. Sohasem foglalkozott vele, mert különben tudná, hogy ilyen vad analysis végzni nem szabad. Így eleve útja szakad annak, hogy a beteg és orvos között az analysishez szükséges feltételek kialakuljanak. Ezért kell az idegorvosnak beható és gyakorlati kiképzést nyernie az analysisban. Az elmeorvosnak meg azért, mert az analitikus elemzés egyetlen utunk arra, hogy a psychosis lelki mechanizmusát megsértjük, elemeire bontsuk.

---

* Forrás: *Gyógyászat*, 1919, 59. évf., 13. sz., 191.

Hetek óta folyik lapunk hasábjain az orvosképzés reformjáról az elmélkedés. Azt hiszem, hogy a kérdést minden oldalról megvilágították a hozzászólások. Apró eltérésektől eltekintve kitűnt meggyőző egyértelműséggel, hogy a mai rendszer teljesen csődöt mondott. Kudarczot vallott főleg azért, mert nem gyakorlati oktatás volt. Nagyon találóan írta egyik német orvosi lap, hogy az asztalos nem a fa szöveti szerkezetéből tanulja meg, melyik alkalmas a megmunkálásra, erre vagy arra az alkalmazásra, hanem a pusztán gyakorlat során. Nekünk is arra kell törekednünk, hogy gyakorlat útján élő, lüktető tapasztalattá tegyük mindazt, a mit a gyakorló orvosnak tudnia kell. Elméletből annyit kapjon, a mire szüksége van tapasztalatainak egybefűzésére, észlelése alatt lefolyó jelenségek megértésére. Ha így fogunk tanítani – és ily tanítás csak a betegség mellett tehát csakis legmesszebbmenő decentralisatio jegyében történhetik – akkor a vizsgák is elvesztik minden izgató hatásukat és a legkivált lutri jellegüket. Más helyütt fejtettem ki, hogy a vizsgákat különösen a gyakorlati tárgyakkal úgy kell megreformálni, hogy egyrészt két-két vizsgáló, kiknek egyike erre alkalmas gyakorló orvos legyen, együttesen szerezzon meggyőződést arról, hogy a jelölt megfelel-e a képesítésnek, másrészt a vizsgák ne álljanak néhány kérdés gyors elintézéséből, hanem úgy, mint Németországban több napon át adjanak alkalmat a vizsgálóknak a jelölt jártasságának alapos és több irányú, tehát igazságos megösmérésére. Ha a tanítást kellőképp decentralisáljuk, úgy el fog ülni a most dívó túlekedés a deconturáért, melyet csak a habilitatio körül végbemenő igazságtalanság mul felül. Mintegy természetes kiváltás útján fog kiderülni az, ki való tanárnak? A sokat ócsárolt fiatalság csalhatatlan szimattal érzi meg, kitől tud tanulni, ki szenteli tehetségét oktatásuknak. És így nem mellékvágányról, hanem vox populi alapján jutnak majd tanszékekhez jövő tanáraink.

λ [Lévy Lajos]

* * *

Kell-e az egyetemen a psychoanalysisist tanítani?*

Sigmund Freud prof.-tól.

Azt a kérdést, hogy a psychoanalysisist az egyetemen tanítsák-e, két oldalról lehet megvilágítani; az analitikus szempontjából és az egyeteméből.

1. Az analitikusnak csak elégtételére szolgálna, ha az egyetemi oktatás a psychoanalysisist felvenné körébe, de ő maga az egyetemet nélkülözheti, a nélkül, hogy kárát vallaná. A theorikus útmutatást, a melyre szüksége van, meg-

---

* Forrás: *Gyógyászat*, 1919, 59. évf., 13. sz., 192.

találja az irodalomban és még behatóbban a psychoanalytikai egyesületek ülésin, továbbá régibb és tapasztalt egyesületi tagokkal való személyes érintkezésben. Gyakorlati tapasztalatokat önanalysisén kívüli esetek kezelésével nyerhet, elismert psychoanalytikus vezetése és felügyelete mellett.

Épen az egyetemről való kirekesztés teremtette meg ezt a szervezkedést. A mennyiben e kizárás továbbra is fennmaradna, úgy ez a berendezkedés kétségtelenül ezentúl is jól be fog válni.

2. Az egyetem szempontjából arról van szó, hogy egyáltalán el akarja-e ismereni e psychoanalysis jelentőségét az orvosnak és a tudomány emberének kiképzésére? Ha ezt megteszi, úgy gondoskodnia is kell arról, miként illessze be a tanítás keretébe.

A psychoanalysis jelentősége az orvosi és az egyetemi studium egészére nézve kötelező pontokon nyugszik:

a) Joggal emelték az orvoscépzés ellen az utolsó évtizedekben azt a kifogást, hogy a hallgatót egyoldalulag az anatomia, physika és chemia terén tájékoztatja és elmulasztja őt arra reávezetni, mily fontosak a lelki tényezők a különböző életjelenségekben, a betegségekben és az orvosi kezelésben. A képzésnek ez a fogyatékosága utóbb az orvos megdöbbenő hiányának bizonyul. És ez nemcsak abban nyilvánul meg, hogy nem érdeklődik az egészséges és beteg ember életének legeslegérdekesebb problémái iránt, hanem egyenesen ügyetlenné teszi a beteg kezelésében, a kire minden kuruzsló és gyógyművész nálánál nagyobb hatással tud lenni.

Ez az érezhető hiány már régen kívánatosá tette, hogy a tantervbe az «orvosi psychologia» collegiuma felvételének. Azonban a míg ez az előadás az iskolai lélektanra vagy a részletkérdésekkel foglalkozó kísérleti lélektanra támaszkodott, nem adhatta meg a medikusnak azt, a mire szüksége van, nem hozta őt közelebb az életnek és hivatásának követelményeihez és ezért nem is állandósult a tantervben.

Psychoanalytikai előadás meg tud felelni e követelménynek. Bevezető részében, mielőtt a tulajdonképeni psychoanalysisről szólna, részletesen kellene tárgyalnia a minden psychotherapia alapját képező vonatkozásokat a testi és lelki élet között, a suggestiót minden formájában és rá kellene vezetnie arra, hogy a psychotherapia betetőző befejezését a psychoanalysisban nyerte el. A psychoanalysis minden más rendszernél inkább hivatott arra, hogy orvostanhallgatóknak való lélektant tanítson.

b) További feladata psychoanalysisnek az lenne, hogy a psychiatria tanulmányára előkészítsen. A psychiatria mai formájában tisztára leíró; a tanulóval a kórképek sorozatát és arra képesíti őt, hogy felismerje ezek közül a gyógyíthatatlanokat és a közveszélyeseket. Az orvosi tudás többi ágához csak az organikus atologia és az anatómiai lelet tekintetében kapcsolódott hozzá. Észleléseinek anyagát egyáltalán meg nem értheti Erre csakis a lélek mélységeit kutató psychologia (Tiefenpsychologie) vállalkozhat.

Értesüléseim szerint Amerikában felismerték, hogy a psychoanalysis, mint a «mélypsychológiának» első kísérlete, a pszichiatria eddig megoldatlan részét sikerrel veszi munkába. Ezért Amerikában már sok orvosi iskolában tartanak psychoanalytikai előadásokat, bevezetést a pszichiatriába.

A psychoanalytikai oktatásnak két fokozatban kellene végbemennie; elemi cursus formájában az összes orvostanhallgatók számára és specialis előadás-sorozatba elmeorvosok számára.

c) A psychoanalysis a lelki folyamatok és szellemi műveletek vizsgálatában különleges módszerét követi, mely nemcsak kóros lelki működésre, hanem művészi, philosophiai és vallási problémák megoldására is alkalmazható és így már több új szempontot és értékes felvilágosítást nyújtott az irodalomtörténet, mythologia, culturtörténet, vallásphilosophia terén stb. Az általános psychoanalytikai előadásokat tehát e tudományszakok hallgatói részére is hozzáférhetőkké kellene tenni. E tudományágak megtermékenyítése analytikus eszmék által az *universitas literarum* értelmében szorosabb kapcsolatot teremtene az orvostudomány és a philosophiában összefoglalt tanulmányszakok között.

Összefoglalásképpen azt kell mondanunk, hogy az egyetem csak nyerhet azáltal, hogy a psychoanalysis oktatását programjába felveszi. Ez az oktatás csak dogmatikus-kritikus módon, theoretikus előadás útján történhetik. Bemutatásnak vagy kísérletnek csak nagyon szűk teret enged **A psychoanalysis oktatójának kutatás céljaira elegendő egy ambulatorium, mely u. n. idegesek személyében anyaghoz juttatja. A pszichiatria lélekemelő műveléséhez elmeosztályra is volna szükség.***

Számolnunk kell azzal az ellenvetéssel, hogy így az orvostanhallgató sohasem fog rendes psychoanalytist tanulni; ez így is van, ha az analysis practikus művelésére gondolunk. Azonban elég, ha az analysisből és *tőle* tanulnak valamit. Az egyetemi oktatás az orvostanhallgatót kész műtősebésszé sem avatja. Senki a ki a sebészetet választja hivatásának, térhet ki az elől, hogy további kiképzésétől valamely sebészeti intézetben való több évi működéssel ne gondoskodják.

[Ferenczi Sándor fordítása]

---

* E két kiemelt mondattal egészítette ki Ferenczi Sándor Freud írását, Freud utólagos engedélyével. Lásd Sigmund Freud–Ferenczi Sándor: *Levelezés*. II/2. kötet, 230.